

EIROPAS PUSGADA TEMATISKĀ FAKTU LAPA

NODOKĻU SISTĒMA

1. IEVADS

Lai gan ekonomikas apstākļi pēdējā laikā ir uzlabojušies, Eiropas Savienība vēl joprojām jūt krīzes mantojumu, tostarp ieguldījumu trūkumu un pieaugošo nevienlīdzību. Tādēļ daudzi iedzīvotāji visā ES aicina pievērst lielāku uzmanību sociālajam taisnīgumam.

Nodokļu sistēmai ir būtiska nozīme taisnīgas sabiedrības un spēcīgas ekonomikas veidošanā. Tā var palīdzēt novērst nevienlīdzību — ne tikai atbalstot sociālo mobilitāti, bet arī mazinot tirgus ienākumu nevienlīdzību.

Nodokļu politikai var būt arī būtiska ietekme uz nodarbinātības lēmumiem, ieguldījumu līmeni un uzņēmēju vēlmi izvērst darbību¹ — tas viss veicina lielāku izaugsmi.

Tādējādi nodokļu politika tiek novērtēta attiecībā pret šādām četrām prioritātēm:

- ieguldījumu palielināšana;
- nodarbinātības atbalstīšana;
- nevienlīdzības mazināšana;
- nodokļu saistību izpildes nodrošināšana.

Šajā faktu lapā ir izklāstītas nodokļu politikas problēmas, kas radušās ES valstīm šajās jomās. Tajā ir arī aprakstīti politiskie instrumenti, kas var palīdzēt

risināt minētās problēmas. Visbeidzot, šajā faktu lapā ir izvērtēta pašreizējā situācija attiecīgajās valstīs, pamatojoties uz rādītāju kopumu, un nesenās nodokļu reformas.

Šī faktu lapa neattiecas uz nodokļu apiešanas jautājumiem, kas ir aplūkoti atsevišķā faktu lapā. Turklāt šajā faktu lapā sniegtā analīze būtu jālasa saistībā ar tematiskajām faktu lapām par šādām tēmām:

- pētniecība un inovācija;
- sieviešu darbaspēka aktivitāte;
- nedeklarēts darbs;
- aktīva darba tirgus politika;
- nevienlīdzība;
- sociālā iekļaušana;
- korupcijas apkarošana;
- mājokļi.

2. NODOKĻU POLITIKAS PROBLĒMAS ES VALSTU VALDĪBĀM

2.1. Ieguldījumu palielināšana

Kopējais nodokļu līmenis ES valstīs būtiski atšķiras.

Tiek lēsts, ka 2017. gadā nodokļu attiecība pret IKP² ES-28 valstīs svārstīsies no 24,1 % Īrijā līdz 45,6 % Dānijā (1. diagramma).

¹ Vairāk informācijas par šeit aplūkotajiem jautājumiem sk.: Eiropas Komisija, *Tax Policies in the European Union: 2017 Survey*, 2017. gads, tiek gatavots.

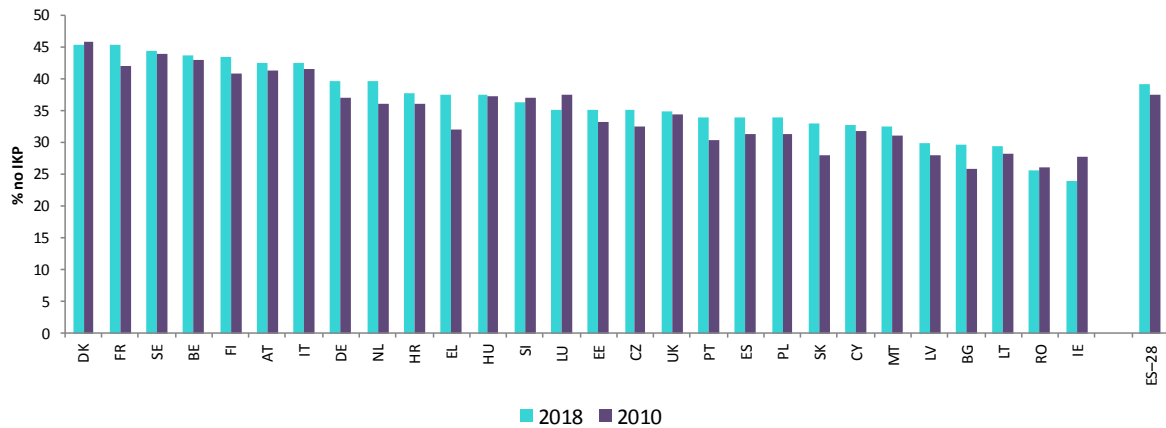
² Šis skaitlis ietver faktiski samaksātās sociālā nodrošinājuma iemaksas, bet tā aprēķinā nav ņemtas vērā dažu valdību nosacītās iemaksas par ierēdņiem.

Kopējā nodokļu līmeņa atšķirības faktiski atspoguļo atšķirīgās sociālās izvēles attiecībā uz sabiedriskajiem labumiem.

Pagaidām nav pārliecinošu pierādījumu par vispārējā nodokļu līmeņa ietekmi uz

ekonomikas izaugsmi. Tomēr ir uzlabojusies izpratne par to, kā individuāli nodokļu sistēmas komponenti ietekmē izaugsmi ar kopējā faktoru produktivitātes, akciju kapitāla pieauguma vai darbaspēka piedāvājuma starpniecību.

1. diagramma. Kopējais nodokļu slogs ES valstīs, izteikts procentos no IKP, 2012. un 2018. gads

Avots: Eiropas Komisija, AMECO

Ir daudz dokumentāru pierādījumu, ka uzņēmumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļiem ir ietekme uz izaugsmi un ieguldījumiem. Uzņēmumu ienākuma nodokļi ietekmē gan uzņēmumu atrašanās vietu, gan vietējos un ārvalstu tiešos ieguldījumus.

Nodokļu likmes, nodokļu bāzes noteikšanas veids un nodokļu saistību izpildes aspekti ir galvenie faktori, kas nosaka nodokļu sistēmas ietekmi uz ekonomiku. Dažādu finansējuma avotu nodokļu režīms, fiskālo stimulu struktūra un laiks, ko uzņēmumi atvēl nodokļu saistību izpildei, var ietekmēt ienesīgus ieguldījumus.

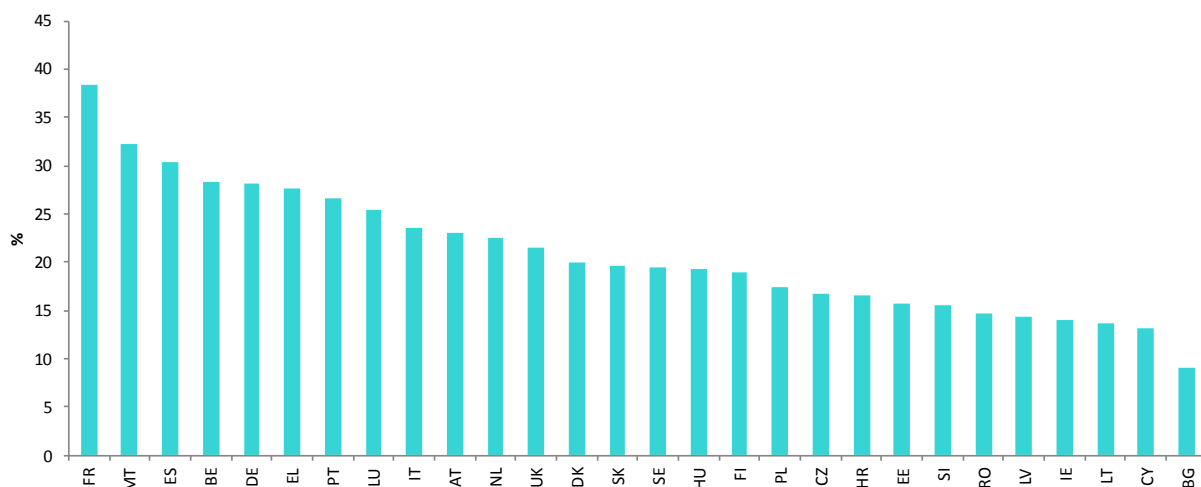
Uzņēmumu ienākuma nodokļa atšķirības var izraisīt starptautisko uzņēmumu

peļņas pārvirzi no valstīm, kurās šis nodoklis ir liels, uz valstīm, kurās tas ir mazs.

Faktiskās nodokļu likmes ietver daudzus faktorus, kas neaprobežojas tikai ar likumiskajām uzņēmumu ienākuma nodokļa likmēm, piemēram, nodokļu bāzes elementus, finansējuma avotu (parādu, nesadalīto peļņu vai jaunu pašu kapitālu) un aktīvus, kuros tiek ieguldīts (iekārtas, ēkas, nemateriālos aktīvus, inventāru un finanšu aktīvus).

Turpmāk dotajā diagrammā ir redzams, kā atšķiras vidējās faktiskās uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes, kas svārstās no 38,4 % Francijā līdz 9 % Bulgārijā.

2. diagramma. Vidējās faktiskās uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes ES dalībvalstīs, izteiktas procentos, 2016. gads

Avots: ZEW, Effective tax levels using the Devereux/Griffith methodology: intermediate report 2016., 2016. gads Eiropas Komisijas pasūtīts projekts.

Piezīme: 1) vidējā faktiskā uzņēmumu ienākuma nodokļa likme izsaka nodokļus, ko uzņēmumi maksā par inframargināliem ieguldījumiem, kuri rada peļņu, kas pārsniedz parasto peļņu no kapitāla; 2) lai atspoguļotu atvieglojumu par pašu kapitālu, ko piemēro Kiprā, Beļģijā un Itālijā, pieņem, ka šādu atvieglojumu līmenis ir vienāds ar modeli izmantoto tirgus procentu likmi.

Lēmumus par to, vai ieguldīt vairāk vai mazāk, ietekmē faktiskā nodokļu robežlikme, t. i., nodokļu slogs par pēdējo projektā ieguldīto eiro, ar kuru tiek sasniegts peļņas sliekšnis ("robežieguldījumi").

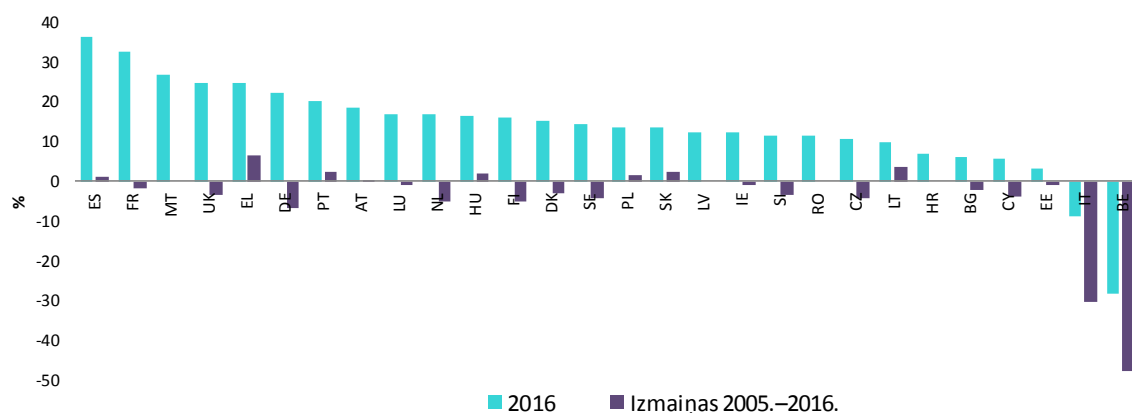
Jo mazāka ir faktiskā nodokļu robežlikme, jo vairāk nodokļu sistēma stimulē ieguldījumus.

Ir vairāki veidi, kā samazināt faktisko nodokļu robežlikmi (FNRL) un izveidot

ieguldījumus atbalstošu nodokļu sistēmu. Tie ir šādi:

- ātrāki nolietojuma aprēķināšanas grafiki vai tūlītēja izdevumu atskaitīšana;
- pašu kapitāla izmaksu atskaitāmības nodrošināšana;
- zaudējumu pārvešanas nosacījumu uzlabošana;
- pētniecības un izstrādes nodokļu stimulu piedāvāšana.

3. diagramma. Faktiskās uzņēmumu ienākuma nodokļa robežlikmes ES valstīs, izteiktas procentos, 2016. gads

Avots: ZEW, Effective tax levels using the Devereux/Griffith methodology: intermediate report 2016, 2016. gads Eiropas Komisijas pasūtīts projekts.

Piezīmes: 1) rādītāja pamatā ir Devereux/Griffith modelis; 2) lai atspoguļotu atvieglojumu par pašu kapitālu, ko piemēro Kiprā, Beļģijā un Itālijā, pieņem, ka šādu atvieglojumu līmenis ir vienāds ar modeli izmantoto tirgus procentu likmi.

2.2. Atbalsts darbvietu radīšanai un nodarbinātībai

Darbaspēka nodokļi ietekmē gan individuālus lēmumus par to, vai un cik daudz strādāt (darbaspēka piedāvājums), gan darba devēju lēmumus pieņemt darbā darbiniekus, jo tie palielina darbaspēka izmaksas (darbaspēka pieprasījums)³.

Darbaspēka piedāvājums dažās iedzīvotāju grupās (mazprasmīgi darbinieki, jaunieši, veci cilvēki un otrie pelnītāji) ir īpaši jutīgi pret nodokļiem un sociālā nodrošinājuma iemaksām (SNI)⁴.

Turpmāk dotajā diagrammā ir norādīts nodarbinātības līmenis attiecībā pret kopējo iedzīvotāju skaitu un mazizglītoto cilvēku skaitu. Pēc tā var spriest, kurās jomās valstij ir problēmas palielināt vispārējo nodarbinātību vai konkrētu grupu nodarbinātību.

Lai gan pēdējos gados nodarbinātības līmenis ES valstīs ir palielinājies, situācija starp valstīm atšķiras. Līdzīgi starp valstīm atšķiras arī nodarbinātības līmeņa plaisa starp cilvēkiem ar zemu izglītību un kopējo nodarbināto iedzīvotāju skaitu.

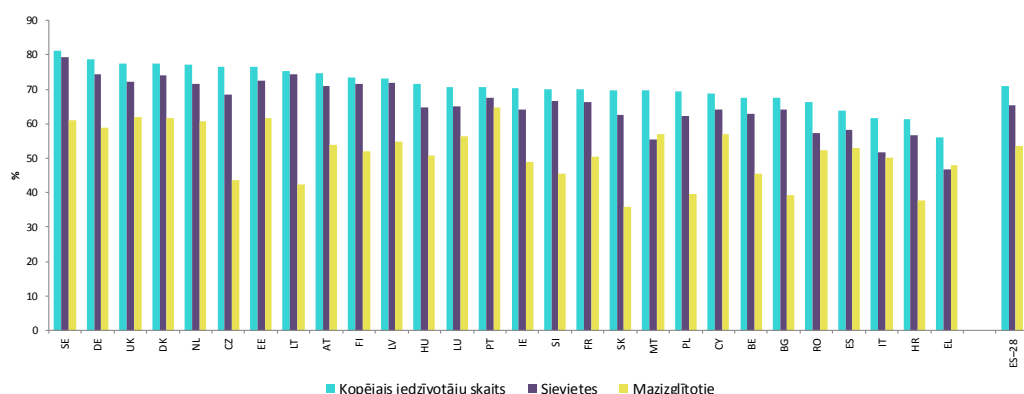
Slovākijā šī plaisa ir vislielākā (33,9 procentpunkti), savukārt Portugālē tā ir vismazākā (5,9 procentpunkti).

---

³ Šie lēmumi ir arī atkarīgi no pieejamiem sociālajiem pabalstiem, ko saņem, kad nestrādā vai strādā nepilnu darba laiku. Lai uzzinātu par citiem faktoriem, kas nosaka nodokļu un pabalstu sistēmu ietekmi uz darbaspēka piedāvājumu, sk. dažādos rādītājus, kas pieejami, izmantojot Eiropas Komisijas un ESAO kopīgo Nodokļu un pabalstu rādītāju datubāzi.

⁴ Sk., piemēram, *Costas Meghir un David Phillips (2010. gads), Labour Supply and Taxes, in Institute for Fiscal Studies (ed.), The Mirrlees Review; Dimensions of Tax Design, Oxford University Press, 202.–274. lpp.*

4. diagramma. Nodarbinātības līmenis — visi iedzīvotāji kopā, sievietes un mazprasmīgie iedzīvotāji, 2016. gads

Avots: Eurostat, 2017. gads

Piezīme: 1) vecuma grupa ir 20–64 gadi; 2) "mazizglītotie" attiecas uz ISCED 0.–2. līmeni; 3) sieviešu nodarbinātības līmenis ir izmantots kā aizstājējvērtība attiecībā uz otrajiem pelnītājiem; ir atzīts, ka šīs grupas ne vienmēr ir viens un tas pats; 4) nodarbinātības līmeni neizsaka pilnslodzes ekvivalentos.

Nodokļu ķīlis izsaka proporcionālo starpību starp izmaksām, ko darba ņēmējs rada savam darba devējam, un darbinieka neto (tīro) darba samaksu. Tādējādi to izmanto arī tam, lai novērtētu stimulus strādāt (darbaspēka piedāvājumu) un stimulus pieņemt darbā darbiniekus (darbaspēka pieprasījumu).

No 2010. gada līdz 2016. gadam nodokļu ķīlis attiecībā uz personām, kuras pelna 50 % no vidējās algas, ES kopumā samazinājās. Tomēr dažādās valstīs tas attīstās dažādos virzienos — tas palielinājās 15 valstīs, bet samazinājās 10 valstīs.

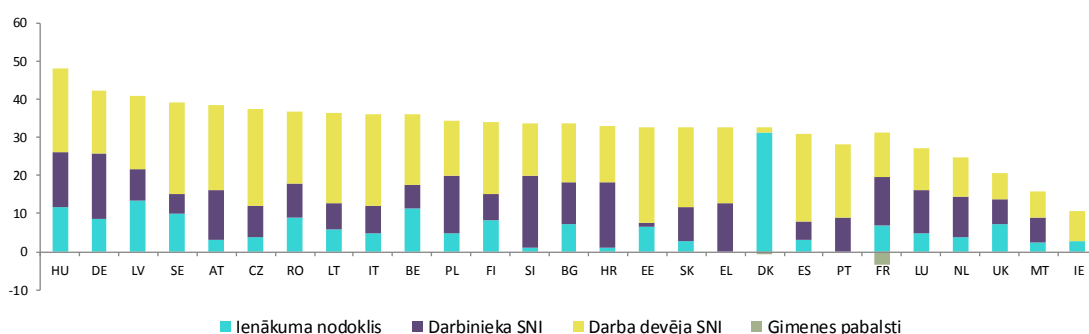
Nodokļu ķīļa sastāvs ir svarīgs īstermiņā, jo tā dažādie komponenti var ietekmēt vai nu darbaspēka pieprasījumu, vai darbaspēka piedāvājumu.

Turpmāk dotajā diagrammā ir norādīts nodokļu ķīļa sadalījums šādos atsevišķos tā komponentos attiecībā uz vienu darba ņēmēju, kurš pelna vidējo algu:

- iedzīvotāju ienākuma nodoklis;
- darba devēja sociālā nodrošinājuma iemaksas;
- darba ņēmēja sociālā nodrošinājuma iemaksas;
- ģimenes pabalsti⁵.

Diagrammā ir norādīts nodokļu ķīlis attiecībā uz vienu darba ņēmēju, kurš pelna 50 % no vidējās algas.

5. diagramma. Nodokļu ķīļa sastāvs attiecībā uz zemu atalgotu darba ņēmēju dažādās ES valstīs, 2016. gads

Avots: Eiropas Komisijas nodokļu un pabalstu rādītāju datubāze, kuras pamatā ir ESAO nodokļu un pabalstu modelis, atjaunināts 10.4.2017.

Piezīmes: 1) par Kipru nav pieejami jaunākie dati; 2) dati attiecas uz tādiem vienīgajiem darba ņēmējiem bez bērniem, kuri pelna 50 % no vidējās algas.

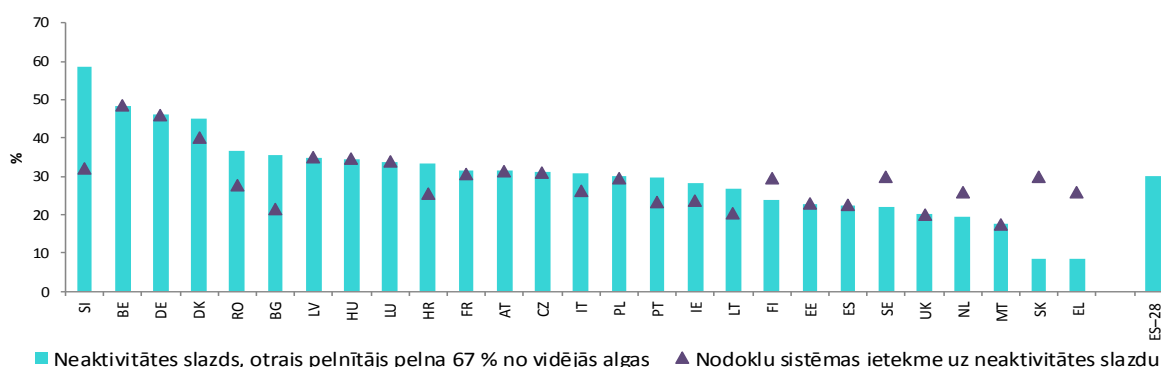
⁵ Ģimenes pabalsti samazina kopējo nodokļu ķīli Francijā un Dānijā.

Nodokļu sistēmas iezīmes, piemēram, pārnesami **nodokļu kredīti un kopīgas nodokļu piemērošanas līmenis**, kā arī pabalstu sistēmas iezīmes, piemēram, no ienākumiem atkarīgu pabalstu atvieglojumi, **var veicināt augstas nodokļu robežlikmes otrajiem pelnītājiem, kuri pēc neaktivitātes perioda sāk strādāt, vai palielināt viņu darba samaksu.**

Jāņem vērā, ka citi faktori, piemēram, cenas ziņā pieejamu augstas kvalitātes formālās aprūpes — tostarp jo īpaši bērnu aprūpes — pakalpojumu pieejamība, kā arī pārdomāti izstrādāta darba un privātās dzīves līdzsvara politika var ietekmēt lēmumus par to, vai atgriezties darbā vai palielināt darba stundu skaitu.

Turpmāk dotajā diagrammā ir parādīts neaktivitātes slazds attiecībā uz otrajiem pelnītājiem ES valstīs⁶. Lielākajā daļā valstu nodokļu sistēmai ir salīdzinoši liela ietekme uz otro pelnītāju slazdu gadījumos, kad pirmais pelnītājs saņem vidējo algu.

6. diagramma. Neaktivitātes slazds attiecībā uz otrajiem pelnītājiem ES valstīs, 2015. gads

Avots: Eiropas Komisijas nodokļu un pabalstu rādītāju datubāze, kuras pamatā ir ESAO nodokļu un pabalstu modelis.

Piezīme: 1) slazda dati attiecas uz otro pelnītāju, kurš pelna 67% no vidējās algas divu pelnītāju ģimenē ar diviem bērniem; galvenais pelnītājs pelna vidējo algu (VA); 2) "nodokļu sistēmas ietekme" ir nodokļu sistēmas radītā ietekme uz neaktivitātes slazdu, izteikta procentpunktos (citi ietekmējoši faktori ir, piemēram, bezdarbnieka pabalstu, sociālās palīdzības un mājokļa pabalstu atvieglojumi).

2.3. Nevienlīdzības novēršana un sociālās mobilitātes veicināšana

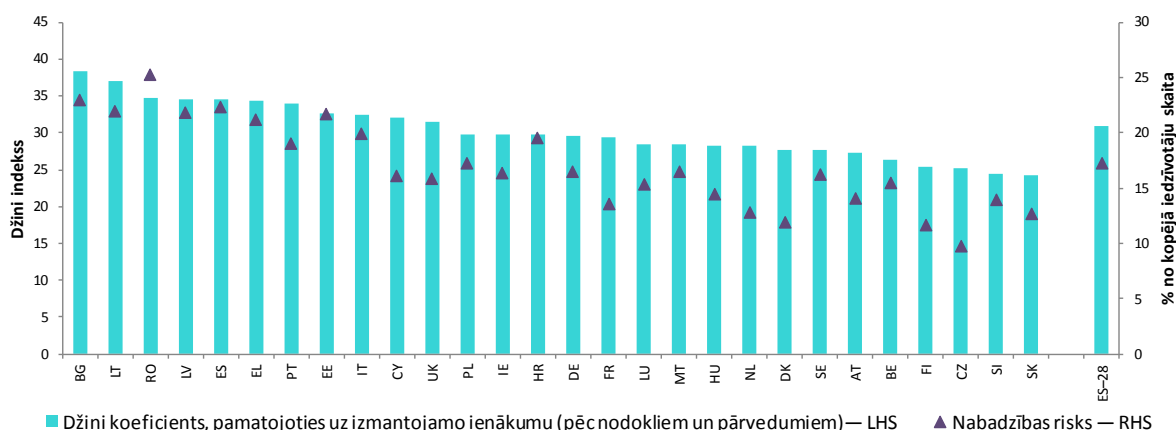
Turpmāk dotajā diagrammā ir atspoguļota **izmantojamā ienākuma nevienlīdzība** (pēc nodokļu un pabalstu samaksas) atbilstīgi Džini koeficientam, kā arī **nabadzības riskam** pakļauto iedzīvotāju īpatsvars dažādās ES valstīs.

Lai gan ES ir viena no pasaulē visattīstītākajām labklājības valsts sistēmām, dažviet joprojām pastāv būtiska nevienlīdzība.

Lietuvā, Rumānijā, Bulgārijā, Latvijā un Igaunijā ir visaugstākais ienākumu nevienlīdzības līmenis pēc nodokļiem un pārvedumiem.

⁶ Neaktivitātes slazds — jeb netiešais nodoklis saistībā ar atgriešanos darbā neaktīvām personām — izsaka papildu bruto algas daļu, kas tiek samaksāta nodokļos gadījumā, kad neaktīva persona (kura nav tiesīga saņemt bezdarbnieka pabalstus, bet ir tiesīga saņemt no ienākumiem atkarīgu sociālo palīdzību) sāk strādāt. Citiem vārdiem sakot, šis rādītājs atspoguļo finansiālos stimulus sākt strādāt pēc neaktivitātes (un sociālās palīdzības saņemšanas) perioda.

7. diagramma. Ienākumu nevienlīdzības līmenis ES valstīs, 2016. gads

Avots: Eurostat, EU-SILC. 2016. gads

Piezīmes: 1) vertikālā ass: Džini koeficienti. Skalas vērtības ir no 0 līdz 100. Vērtība "0" atbilst pilnīgai vienlīdzībai (vienādi ienākumi visiem), savukārt "100" atbilst maksimālai nevienlīdzībai (visi ienākumi iedalīti tikai vienai personai; citi nesajem neko). Pensijas ir iekļautas sociālajos pārvedumos; 2) horizontālā ass: nabadzības riskam pakļauto personu rādītājs, izteikts procentos no kopējā iedzīvotāju skaita. Šis rādītājs papildina Džini koeficientu, lai radītu precīzāku priekšstatu par sociālajām problēmām ES valstīs. Tas atspoguļo to procentuālo daļu no visiem iedzīvotājiem, kas pelna mazāk nekā 60 % no vidējā ekvivalentā ienākuma pēc sociālajiem pārvedumiem; 3) 2016. gada dati nav pieejami par Īriju, Itāliju, Luksemburgu, tāpēc ir izmantoti 2015. gada dati; 4) ES-28 valstu vidējais rādītājs ir aprēķināts kā vidējā svērtā aritmētiskā vērtība no individuālu valstu rādītājiem attiecībā pret iedzīvotāju skaitu.

Privātās bagātības uzkrājuma palielinājums Eiropā pēdējos 40 gados un nevienlīdzības pieaugums ir izraisījis intensīvas publiskas debates par pašreizējo nodokļu sistēmu taisnīgumu.

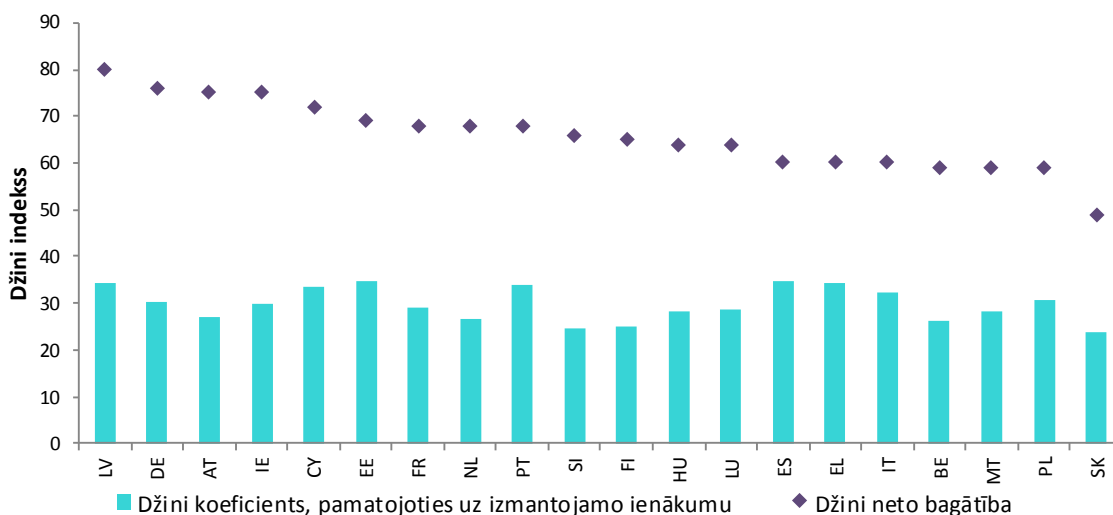
Bagātības nevienlīdzība pārsniedz ienākumu nevienlīdzību

(7. diagramma). Tā rezultātā ir nācies

atzīt, ka pret nevienlīdzību ir jāvērsas no vienotas ienākumu un bagātības perspektīvas.

Pieejamie dati liecina, ka bagātības nevienlīdzība ir īpaši būtiska problēma Latvijā, Vācijā, Austrijā un Īrijā.

8. diagramma. Ienākumu nevienlīdzības līmenis (2016. gads) un bagātības nevienlīdzības līmenis (2014. gads)

Avots: Eiropas Komisijas aprēķini, kuru pamatā ir ECB mājsaimniecību finanšu un patēriņa apsekojums, 2016. gads, un Eurostat, 2016. gads

Piezīme: neto bagātību definē kā mājsaimniecību kopējo aktīvu un kopējo saistību starpību.

Lielāka nevienlīdzība ir saistīta ar mazāku sociālo mobilitāti, jo nevienlīdzība ierobežo iespējas⁷. Sociālā mobilitāte var pastāvēt gan paaudžu robežās, gan starp paaudzēm.

Paaudžu iekšējā mobilitāte attiecas uz iespējām virzīties augšup vai lejup (piemēram, pa "ienākumu kāpnēm") dzīves laikā.

Starppaaudžu mobilitāte attiecas uz to, ciktāl cilvēku sociālekonomiskās īpašības atspoguļo viņu vecāku sociālekonomiskās īpašības.

Starppaaudžu mobilitāte ir svarīgs rādītājs, pēc kura var spriest, vai indivīdi var gūt panākumus sabiedrībā neatkarīgi no viņu sociālekonomiskās izcelsmes. Tā ir cieši saistīta ar **iespēju vienlīdzību**.

Nodokļu sistēmai ir nozīme sociālās mobilitātes atbalstīšanā, piemēram,

- nodrošinot finansējuma avotu kvalitatīvai izglītībai;
- nodrošinot līdzekļus, lai mazinātu privilēģiju vai trūkumu nodošanu no vienas paaudzes nākamajai;
- nodrošinot ienākumu, jo īpaši bagātības, pārdali, stimulējot uzvedību, kas palielina sociālo mobilitāti.

2.4. Nodokļu saistību izpilde⁸

Izvairīšanās no nodokļu maksāšanas parasti ietver nelikumīgus pasākumus, kad nodokļu saistības tiek slēptas vai ignorētas, t. i., nodokļu maksātājs maksā mazāku nodokli, nekā viņam ir pienākums maksāt, slēpjot ienākumus vai informāciju no nodokļu iestādēm.

Viens no piemēriem, kā notiek izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, ir ziņošana par mazāku tirdzniecības apjomu nekā faktiskais apjoms, lai samazinātu PVN maksājumus. Cits piemērs ir saistīts ar nedeklarētu darbu, kad netiek veikti iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksājumi un sociālā nodrošinājuma iemaksas.

Ir vairākas aplēses par to, cik daudz nodokļu būtu jāiekasē, bet faktiski netiek iekasēti. Tomēr PVN iztrūkums ir vienīgais nodokļa iztrūkums, par kuru ir pieejamas uz vienotu metodiku pamatotas salīdzinošas aplēses par visām ES valstīm.

PVN iztrūkums ir starpība, ko iegūst, no aplēstās PVN summas, kas ir teorētiski iekasējama saskaņā ar PVN noteikumiem, atskaitot faktiski iekasēto PVN summu.

Pamatojoties uz to, nosaka PVN saistību izpildes pasākumu efektivitāti katrā dalībvalstī.

PVN iztrūkums ir vislielākais Rumānijā, Slovākijā, Grieķijā un Lietuvā.

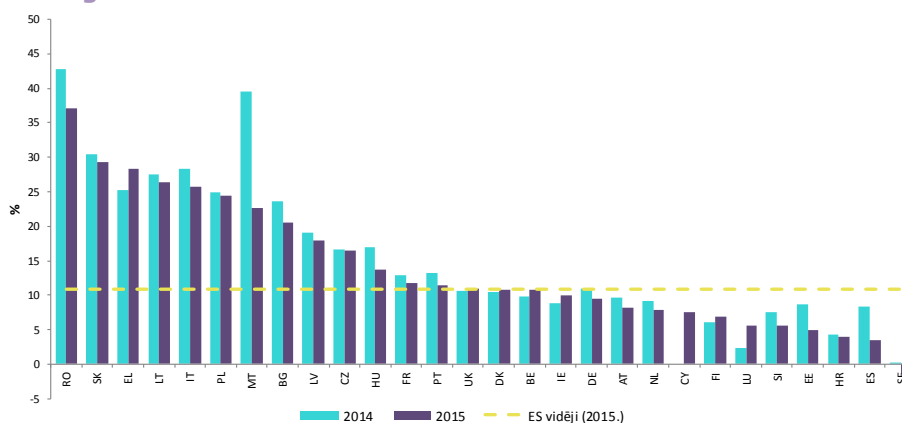
---

⁷ Corak, M. (2013. gads), "Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility". IZA apspriežu dokuments Nr. 7520.

⁸ Agresīva nodokļu plānošana un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas ir aplūkota atsevišķā datu lapā.

9. diagramma. PVN iztrūkums, izteikts procentos no teorētiskajām PVN saistībām, 2014. un 2015. gads

Avots: CASE et al. (2017. gads). Pētījums un ziņojumi par PVN iztrūkumu ES 28 DALĪBVALSTĪS: 2017. gada nobeiguma ziņojums, TAXUD/2015/CC/131.

3. POLITISKIE INSTRUMENTI NODOKĻU POLITIKAS PROBLĒMU RISINĀŠANAI

Galvenie aspekti, kam jāpievērš uzmanība, novērtējot nodokļu sistēmas taisnīgumu un efektivitāti, ir tas, cik tālā tā

- veicina ieguldījumus;
- atbalsta darbvieta radīšanu un nodarbinātību;
- izlīdzina nevienlīdzību;
- panāk augstu saistību izpildes līmeni.

Kopumā, lai gan dažreiz pastāv kompromisi starp efektivitātes un taisnīguma mērķiem, tie abi nekādā ziņā nav pretēji.

3.1. Ieguldījumu palielināšana

Vāji ieguldījumi nozīmē mazāku izaugsmi, kā arī kavē produktivitātes pieaugumu un pasliktina nodarbinātības un izaugsmes izredzes ilgākā termiņā.

Tādējādi ieguldījumu palielināšana ir viena no Komisijas politikas pamatprioritātēm.

Ir būtiski izveidot nodokļu sistēmu, kas saglabā faktisko nodokļu robežlikmi zemā līmenī un tādējādi nepieļauj to, ka tiek atturēti rentabli ieguldījumi.

Tas nenozīmē, ka nodokļu likmes ir jāsamazina. Tā vietā faktisko nodokļu robežlikmi var samazināt ar ātrākiem nolietojuma aprēķināšanas grafikiem, tūlītēju izdevumu atskaitīšanu vai pašu kapitāla finansēšanas izmaksu

atskaitīšanas iespējamību, pat ja to kompensē nodokļu likmes izmaiņas.

Uzņēmumiem un ieguldītājiem, kas pieņem lēmumus, svarīga ir juridiskā noteiktība, stabili, paredzami un vienkārši nodokļu noteikumi.

Traucējumi nodokļu sistēmā var ietekmēt piekļuvi finansējumam un atturēt no ieguldīšanas pašu kapitāla.

Nodokļu sistēma ir viens no valdību rīcībā esošajiem galvenajiem rīkiem darījumdarbības un inovācijas veicināšanai. Nodokļu politika var palīdzēt mazināt darījumdarbības risku un izmaksas. Nodokļu sistēma palīdz novērst tirgus nepilnību; kā piemērus var minēt nepietiekamus ieguldījumus pētniecībā un izstrādē, riska finansējumu un ārējos vides faktorus, piemēram, piesārņojumu.

Pārdomāti veidota nodokļu sistēma tādējādi var paaugstināt dzīves līmeni, radot stimulus viediem un videi draudzīgiem ieguldījumiem.

Nodokļu pārvaldības efektivitāte ietekmē sabiedrības uzticēšanos sistēmai. Nodokļu maksātāji parasti vairāk uzticas organizācijām, kas tiek uzskatītas par efektīvām un produktīvām.

Papildus nodokļu iekasēšanas izmaksām ir jāņem vērā arī ar nodokļu maksāšanu saistītās izmaksas. Šādas izmaksas bieži dēvē par **nodokļu saistību izpildes izmaksām**. Tās var atturēt no jaunu

uzņēmumu veidošanas, veicināt ēnu ekonomiku, palielināt saistību neizpildi un kaitēt uzņēmumu un valstu konkurētspējai.

3.2. Atbalsts darbvietu radīšanai un nodarbinātībai

Darbaspēka nodokļu samazinājumi var būt instruments nodarbinātības līmeņa paaugstināšanai, jo īpaši tad, ja augstas darbaspēka izmaksas attur no pieņemšanas darbā (t. i., darbaspēka pieprasījuma jautājumi) vai ja stimuli pieņemt darbu ir nepietiekami, jo par to maz maksā (darbaspēka piedāvājuma jautājumi).

Mērķtiecīgi darbaspēka nodokļu samazinājumi neaizsargātām un jutīgākām grupām, piemēram, zemu atalgotiem darba ņēmējiem vai otrajiem pelnītājiem, var palīdzēt paaugstināt nodarbinātības līmeni, vienlaikus arī mazinot nabadzību un sociālo atstumtību.

Tā kā tikai dažām valstīm ir pietiekama fiskālā telpa, lai varētu apsvērt darbaspēka nodokļu samazinājumus bez jebkādam kompensācijām, ir jāapsver, kā finansēt šādus samazinājumus.

Viena no iespējām ir novirzīt nodokļu slogu uz citām nodokļu bāzēm. Potenciālā telpa nodokļu sloga novirzīšanai ir atkarīga no pastāvošās nodokļu struktūras. Dažu veidu nodokļu bāzes uzskata par mazāk kaitējošām izaugsmei, piemēram, patēriņa nodokļus, periodiskos mājokļa nodokļus un vides nodokļus.

Tomēr jaunākajā ekonomikas literatūrā uzmanība ir pievērsta neviendabīgiem atbildes pasākumiem, nelineārai ietekmei un atšķirīgai amplitūdai starp īstermiņa un ilgtermiņa ietekmi. Sīks nodokļu plānojums ir vismaz tikpat svarīgs kā nodokļu sistēma.

Tomēr augsts darbaspēka nodokļu līmenis apvienojumā ar salīdzinoši zemu nodokļu slogu, piemērojot patēriņa nodokļus, periodiskos īpašuma nodokļus vai vides nodokļus, var liecināt par to, ka ir iespējas novirzīt nodokļus no darbaspēka. Ir jāņem vērā arī nodokļu paaugstināšanas ietekmes sadalījums šajās jomās.

3.3. Nevienlīdzības novēršana un sociālās mobilitātes veicināšana

Nodokļu sistēmai ir būtiska nozīme taisnīgas sabiedrības veidošanā, cita starpā

- nodrošinot pareizo ieņēmumu struktūru publisko izdevumu finansēšanai;
- mazinot nevienlīdzību un/vai
- atbalstot sociālo mobilitāti un integrācijas taisnīgumu.

Iespēju vienlīdzības palielināšanai ir paredzēti tādi pasākumi kā vienlīdzīgas piekļuves nodrošināšana kvalitatīvai izglītībai vai veselības aprūpei. Nodokļu sistēma finansē šos publiskos izdevumus, ļaujoties uz to, ka nodokļu struktūra ir pareiza un ka visi nodokļu maksātāji izpildīs savas faktiskās nodokļu saistības.

Arī **nodokļu un pabalstu sistēmas var būt iedarbīgs līdzeklis ienākumu nevienlīdzības apkarošanai, īstenojot pārdali.** Joprojām svarīgi ir apsvērt nodokļu sistēmu sociālo ietekmi, lai rastu optimālu līdzsvaru starp nodokļu struktūras efektivitāti un taisnīgumu atbilstīgi valstu vēlmēm.

Nodokļu sistēmu var arī izmantot, lai stimulētu noteiktu veidu uzvedību.

Būtiska nozīme ir sistēmas struktūrai. Papildus ienākumu aplikšanai ar nodokli un naudas pabalstiem nodokļu sistēmas vispārējai struktūrai⁹ ir būtiska nozīme gan ienākumu un bagātības nevienlīdzības mazināšanā, gan sociālās kohēzijas veicināšanā.

Ir būtiski nodrošināt, lai iedzīvotāju vispārējais nodokļu slogs, kas ir dažāds atkarībā no viņu ienākumu avotiem, būtu progresīvs un lai nodokļu sistēma būtu saskaņota un efektīva. Būtu vēlams, lai šāda sistēma palīdzētu izlīdzināt tirgus ienākumu nevienlīdzību. Tai vismaz ir jānovērš to palielināšanās.

---

⁹ Ieskaitot PVN, īpašuma nodokļus, kapitāla pieauguma nodokļus, progresīvo iedzīvotāju ienākuma nodokli.

3.4. Nodokļu saistību izpilde

Nodokļu saistību izpildes uzlabošanai, kas vienlaikus nodrošina nodokļu ieņēmumus sabiedriskās kārtības jomām, lai finansētu izglītību, veselības aprūpi, infrastruktūru, aizsardzību utt., ir svarīga nozīme taisnīgas sabiedrības nodrošināšanā.

Lai apkarotu krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, ir svarīgi izmantot daudzkanālu stratēģiju¹⁰. Būtiska nozīme ir lielākai saistību izpildei un kontrolei, kā arī uzticības veidošanai un saistību izpildes kultūras attīstīšanai.

Nodokļu iestādēm ir jāpārskata pastāvošā politika un tiesiskais regulējums vai jāizstrādā jaunas stratēģijas, lai nodrošinātu, ka nodokļu maksātāji izpilda savas saistības, vēlam, brīvprātīgi.

Ņemot vērā nodokļu pārkāpumu pārrobežu iezīmes un tautsaimniecības integrāciju visā ES, ir vajadzīga koordinēta pieeja, ko īsteno ne tikai ar Eiropas iniciatīvu starpniecību, bet arī koordinējot valstu politiku.

4. PAŠREIZĒJĀS SITUĀCIJAS IZVĒRTĒJUMS

4.1. Ieguldījumu palielināšana

Ieguldījumu veicināšana ir bijusi svarīga prioritāte nesējās nodokļu reformās, jo īpaši krīzes skartajās valstīs. Ir arī īstenoti centieni vienkāršot darījumdarbības vidi attiecībā uz nodokļu piemērošanu. Tomēr valstu valdības var darīt vairāk, lai uzlabotu vidi ar to nodokļu politikas starpniecību.

Lielāka daļa uzņēmumu ienākuma nodokļa sistēmu piedāvā uzņēmumiem stimulus, lai tie vairāk aizņemtos, ļaujot atskaitīt procentu maksājumus, bet nepiešķir līdzīgu režīmu attiecībā uz pašu kapitālu.

Tā kā parāda ieguldījumiem piemēro preferenciālu nodokļu režīmu, minimālā peļņa pirms nodokļu samaksas, kas

vajadzīga, lai ieguldījumi būtu rentabli ("kapitāla vērtība"), ir zemāka ieguldījumiem, ko finansē no parāda. Šis stimuls aizņemties visā ES atšķiras.

Stimuls aizņemties palielina parāda līmeni, kā rezultātā uzņēmumi kļūst nestabilāki un ekonomika ir jutīgāka pret krīzi. Tā iespējām palielinās finanšu stabilitātes riski un mēdz rasties nesamērīgi bankrota līmeņi. Īpašas problēmas tas rada jauniem un inovatīviem uzņēmumiem, kam bieži nav piekļuves ārējam finansējumam. Tie ir neizdevīgā situācijā, lai gan tiem ir svarīga nozīme nākotnes izaugsmes radīšanā.

Parādam un pašu kapitālam piemērojamā nodokļu režīma nevienlīdzību savā labā izmanto arī starptautiski uzņēmumi, stratēģiski organizējot savu parādu tā, lai samazinātu savu kopējo nodokļu slogu.

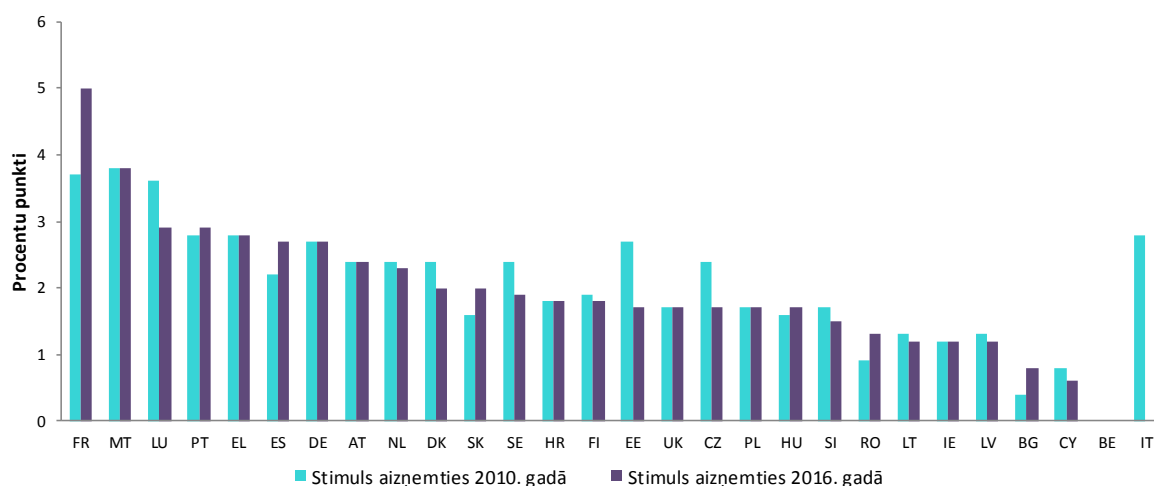
Valstis, kurās ir vislielākā kapitāla izmaksu starpība pašu kapitāla un parāda finansēšanai ("stimuls aizņemties"), ir Francija, Malta, Luksemburga, Portugāle un Grieķija.

Komisijas priekšlikumā par **kopējo uzņēmumu ienākuma nodokļa bāzi (KUIINB) ir aplūkoti faktori, kas traucē stimulam aizņemties, un piedāvāta nodokļa atlaide izaugsmei un ieguldījumiem (AII).** Tā paredzētu nodokļa atskaitījumu uzņēmumiem, kas izvēlas palielināt pašu kapitālu finansējumam tā vietā, lai aizņemtos. Atskaitījums tiktu aprēķināts, reizinot pašu kapitāla izmaiņas ar noteiktu likmi, ko veido bezriskā procentu likme un riska piemaksa.

AII pamatā būtu stingri nodokļu apiešanas novēršanas noteikumi. Tādējādi tiktu nodrošināts, ka par pašu kapitālu tiek piešķirtas līdzīgas nodokļu priekšrocības kā par parādu, radot neitrālāku un ieguldījumiem labvēlīgāku nodokļu vidi.

¹⁰ Agresīva nodokļu plānošana un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas ir aplūkotas atsevišķā datu lapā.

10. diagramma. Stimuls aizņemties uzņēmumu finansējumam ES valstīs, 2016. gads

Avots: ZEW, *Effective tax levels using the Devereux/Griffith methodology: intermediate report 2016, 2016. gads Eiropas Komisijas pasūtīts projekts.*

Piezīmes: 1) diagrammā ir norādīts stimuls aizņemties, ko izsaka kā jaunu pašu kapitāla izmaksu un parāda ieguldījumu starpību. Ar kapitāla izmaksām izsaka vajadzīgo minimālo peļņu no reālajiem ieguldījumiem pirms nodokļu samaksas ("robežieguldījumiem"), kas vajadzīga, lai sasniegtu tādu pašu peļņu pēc nodokļu samaksas kā no drošiem ieguldījumiem kapitāla tirgū. ZEW standarta pieņēmums attiecībā uz reālo peļņu no drošiem ieguldījumiem ir 5 %; 2) lai atspoguļotu atvieglojumu par pašu kapitālu, ko piemēro Kiprā, Beļģijā un Itālijā, pieņem, ka šādu atvieglojumu līmenis ir vienāds ar modelī izmantoto tirgus procentu likmi. Attiecībā uz Kipru stimuls aizņemties ir mazs, jo atvieglojums neattiecas uz ieguldījumiem finanšu aktīvos.

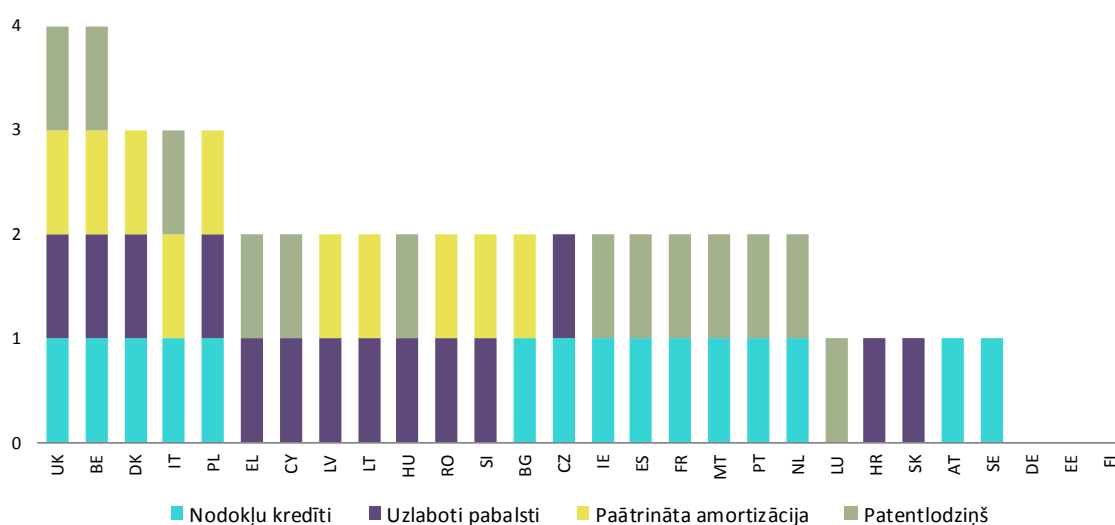
Pārdomāti veidoti nodokļu stimuli veicina ieguldījumus pētniecībā un izstrādē un inovāciju. Nodokļu atvieglojumus vai kredītus, kuru pamatā ir reālās pētniecības un izstrādes izmaksas, uzskata par labu praksi salīdzinājumā ar shēmām, kuru pamatā ir izlaide, piemēram, "patentlodziņa" režīmiem.

"Patentlodziņa" režīmi sniedz nodokļu atvieglojumus par izlaidi no pētniecības un izstrādes darbībām. Pētījumi liecina, ka tie

nestimulē pētniecību un izstrādi un ka tos drīzāk var izmantot kā peļņas novirzīšanas instrumentu, kas rada lielus iegējumus zaudējumus.

Pašlaik fiskālos stimulus, lai veicinātu ieguldījumus pētniecībā un izstrādē, izmanto kopumā 25 ES valstis. Turpmāk dotajā diagrammā ir norādīts, kādu veidu nodokļu stimulus izmanto katrā valstī.

11. diagramma. Pētniecības un izstrādes nodokļu stimulu skaits ES valstīs, 2016. gads

Avots: CPB (2014. gads) un Komisijas dienestu atjauninātie dati, ja tie ir pieejami.

Piezīmes: 1) pētniecības un izstrādes nodokļu stimulu nav Vācijā, Igaunijā un Somijā; 2) stimulu var piemērot uzņēmumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļiem, sociālā nodrošinājuma iemaksām un algas nodokļiem; 3) diagrammā ir norādīti tikai nodokļu stimuli. Tiešais atbalsts nav iekļauts.

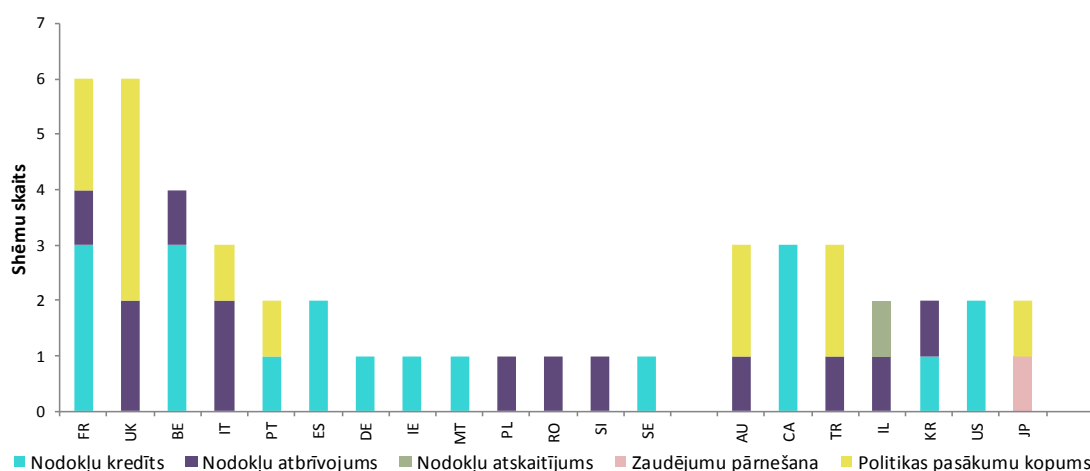
Nodokļu stimuli riska kapitālam (RK) un komercveģēļiem (KE) ir kļuvuši par arvien svarīgāku komponentu ieguldījumu un inovācijas politikas pasākumu kopumā ES un ārpus tās. Šādus nodokļu stimulus ir īstenojušas 13 valstis, kā norādīts 11. diagrammā.

Lai gan ieguldījumi RK un KE sniedz ieguvumus jaunu darbvietu un produktivitātes pieauguma veidā, to attīstību kavē vairāki faktori. Piemēram, šie ieguldījumi ir ļoti riskanti, un informācija bieži ir nepilnīga. Nodokļu sistēmai var būt svarīga nozīme šo ieguldījumu šķēršļu pārvarēšanā.

Pētījumā¹¹, kas nesēn veikts saistībā ar kapitāla tirgu savienību, tika identificētas vēlamās iezīmes RK un KE nodokļu stimulu izstrādē. Piemēram, nodokļu stimulu shēmas var palīdzēt mazināt MVU un jaunuzņēmumu ieguldījumu risku, piedāvājot tūlītējus nodokļu kredītus vai zaudējumu pārvešanu ar izdevīgiem nosacījumiem. Nodokļu atvieglojums par kapitāla pieaugumu ir ar darbības rādītājiem saistīta iezīme, kas veicina ieguldījumu kvalitāti.

¹¹ PWC & IHS, *Effectiveness of tax incentives for venture capital and business angels*, 2017. gads.

12. diagramma. RK un KE nodokļu stimulu skaits, ko piedāvā ES valstis un ārpus Eiropas

Avots: PWC & IHS, *Effectiveness of tax incentives for venture capital and business angels, Final report, 2017. gads. Eiropas Komisijas pasūtīts pētījums.*

Piezīme: "politikas pasākums kopums" nozīmē stimulu veidu apvienojumu. Diagrammā ir atspoguļota situācija katrā valstī 2016. gada 31. oktobrī. Kopā tā laika Kiprā un Ungārijā ir izveidotas vairākas jaunas nodokļu shēmas.

Joprojām pastāv lielas nodokļu saistību izpildes izmaksas atšķirības starp ES valstīm. Nodokļu sistēmu sarežģītība, augstas saistību izpildes izmaksas un noteiktības trūkums nodokļu jomā tērē produktīvus resursus un rada šķēršļus darījumdarbībai un ieguldījumiem. Augstas nodokļu saistību izpildes izmaksas īpaši ietekmē MVU.

Saistību izpildes izmaksas izriet galvenokārt no saistību izpildei vajadzīgā laika, nevis kā tiešas izmaksas, piemēram, ar grāmatvedību saistītas izmaksas.

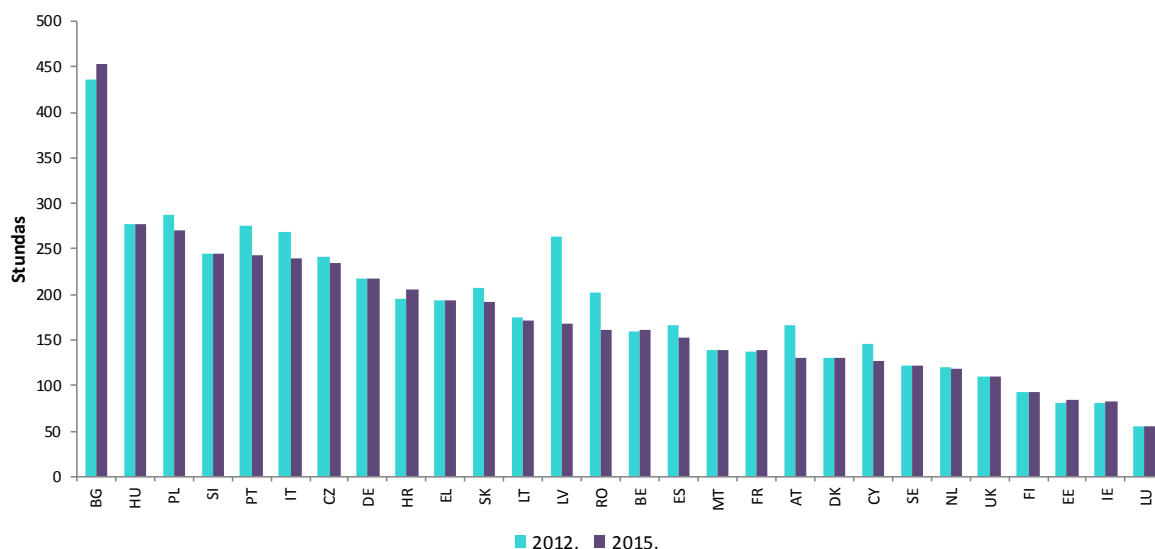
Iepriekš 12. diagrammā ir norādīts stundu skaits gadā, kas ir vajadzīgs vidēji liela uzņēmumam, lai tas varētu izpildīt savas nodokļu saistības. Šim nolūkam izmantotais laiks ietver stundas, kas vajadzīgas, lai izpildītu uzņēmumu ienākuma nodokļa, pievienotās vērtības nodokļa un darbinieku nodokļu — tostarp algas nodokļu un sociālā nodrošinājuma iemaksu — saistības. Laiks, kas šādiem uzņēmumiem vajadzīgs nodokļu saistību izpildei, var būt labs rādītājs, kas liecina, cik augstas ir nodokļu saistību izpildes izmaksas konkrētā valstī.

Lai uzlabotu darījumdarbības vidi, varētu īstenot nodokļu sistēmu reformu trīs pamatvirzienos:

1. nodokļu saistību vienkāršošana un mazināšana, jo īpaši personām, kas vēlas kļūt par uzņēmējiem, un mazākiem uzņēmumiem;
2. e-pakalpojumu klāsta paplašināšana un to pieejamības nodrošināšana vienas pieturas aģentūrās;
3. izpratnes veicināšana, darījumdarbības nodokļu maksātāju informēšana un izaugsmes vadība, lai palīdzētu tiem izpildīt nodokļu noteikumus, izmantojot kanālus, tostarp sociālos plašsaziņas līdzekļus.

Lai nodokļu sistēmas būtu atbilstošas nākotnes prasībām, ir svarīgi nodrošināt jaunus, inovatīvus darījumdarbības modeļus. ES valstis arvien vairāk paļaujas uz digitālu integrāciju, lai veicinātu nodokļu saistību izpildi, un tās tiek mudinātas arī turpmāk vienkāršot un skaidrot nodokļu noteikumu piemērošanu sadarbīgajai ekonomikai. Tās ir arī mudinātas veicināt un uzlabot nodokļu iekasēšanu, izmantojot potenciālu, ko sniedz sadarbības platformas, kuras ir aicinātas sadarboties ar valsts iestādēm.

13. diagramma. Stundu skaits gadā, kas vajadzīgs vidēji lielam uzņēmumam, lai tas izpildītu savas nodokļu saistības, 2012. un 2015. gads

Avots: Pasaules Banka, *Doing Business 2017: Equal Opportunities for All*, Washington, DC: World Bank, 2016. gads

4.2. Atbalsts darbvietu radīšanai un nodarbinātībai

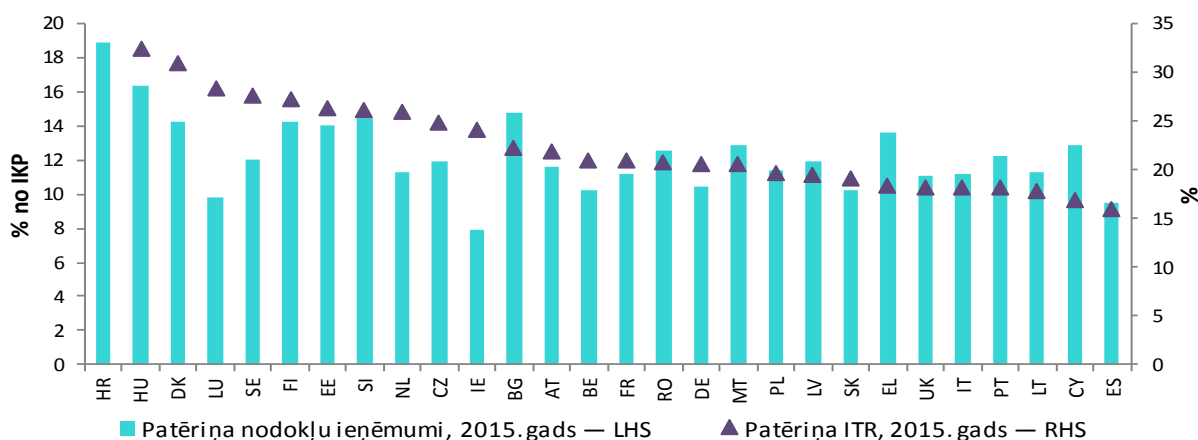
Pēdējos gados daudzas ES valstis ir samazinājušas kopējos darbaspēka nodokļus. Dažas valstis ir samazinājušas darbaspēka nodokļus zemu atalgotiem darba ņēmējiem un īpašām grupām, vienlaikus palielinot darbaspēka nodokļus lielāku ienākumu guvēju grupām.

Tomēr nav iezīmējusies skaidra tendence, kā šādi nodokļu samazinājumi ir īstenoti attiecībā uz finansējumu.

Identificējot alternatīvus ieņēmumu avotus, ir arī svarīgi ņemt vērā potenciāli regresīvo izplatīšanās ietekmi, ko rada nodokļu samazināšana šajās jomās.

Turpmāk diagrammā ir norādīti ieņēmumi no **patēriņa nodokļiem** par katru ES valsti, izteikti procentos no IKP. Diagrammā ir arī norādīta netiešā nodokļa likme patēriņam ES valstīs. To definē kā visu patēriņa nodokļu ieņēmumu attiecību pret majsaimniecību galapatēriņa izdevumiem.

14. diagramma. Patēriņa nodokļu ieņēmumi un netiešā nodokļa likme (NNL) patēriņam, 2010.–2015. gads

Avots: Eiropas Komisija, *Taxation trends in the European Union: 2017 edition*, pamatojoties uz Eurostat datiem, 2017. gads

Piezīme: netiešā nodokļa likme patēriņam nav pieejama par Horvātiju.

Periodiskie īpašuma nodokļi ir otrs nodokļu veids, ko var apsvērt kā līdzekli darbaspēka nodokļu samazinājumu kompensēšanai.

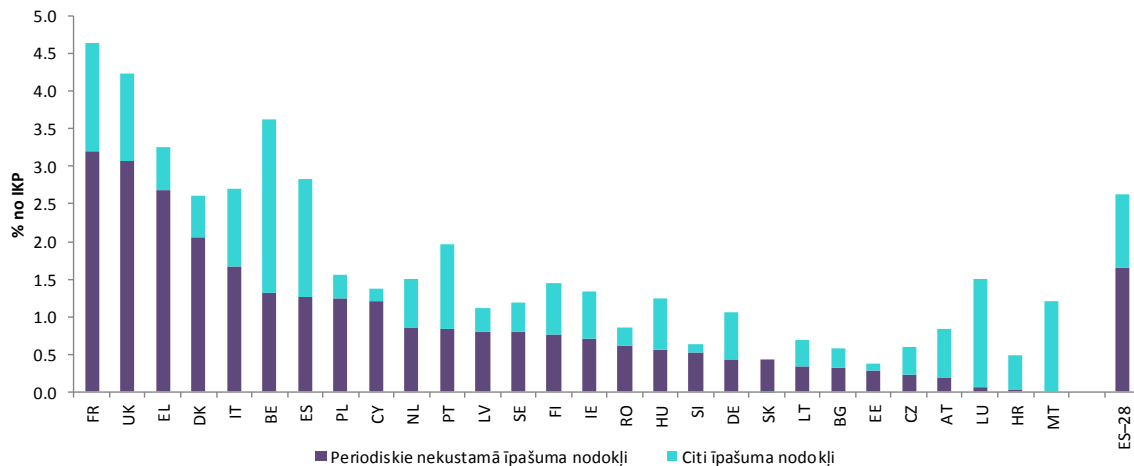
Turpmāk diagrammā ir norādīti ieņēmumi no periodiskajiem īpašuma nodokļiem ES valstīs, izteikti procentos no IKP.

Periodiskie īpašuma nodokļi saglabājas zemi lielākajā daļā ES valstu, un var būt iespēja tos palielināt.

Valstīs, kurās pašreizējās mājokļa nodokļu sistēmas ir ļoti atkarīgas no darījumu nodokļiem, iekšēja pārvirze no darījumu nodokļiem uz periodiskajiem nodokļiem varētu radīt arī efektivitātes pieaugumu¹².

Padziļināta analīze ir ietverta tematiskajās faktu lapās par mājokļu tirgu.

15. diagramma. Īpašuma nodokļa ieņēmumi, izteikti procentos no IKP, 2015. gads

Avots: Eiropas Komisija, *Taxation trends in the European Union: 2017 edition*, pamatojoties uz Eurostat datiem, 2017. gads

Piezīme: dati neietver iedzīvotāju ienākuma nodokli par aprēķināto īres maksu.

Trešā veida nodoklis, ko varētu apsvērt kā līdzekli darbaspēka nodokļu samazinājuma kompensēšanai, ir *vides nodokļi*. Tas var arī palielināt taisnīgumu, liekot maksāt vairāk par vides piesārņojuma vai citu kaitējošu darbību negatīvo ietekmi un palīdzot stimulēt paradumu maiņu.

Turpmāk dotajā diagrammā ir norādīti ieņēmumi no vides nodokļiem — nodokļiem, ko piemēro enerģijai, transportam, piesārņojumam un resursiem —, izteikti procentos no IKP.

Kopš 2010. gada vides nodokļu ieņēmumi, izteikti procentos no IKP, ir nedaudz palielinājušies, lai gan attiecībā

Vides nodokļu ieņēmumi veido aptuveni 2,4 % no IKP kopumā un aptuveni 4,1 % no IKP valstī ar vislielākajiem ieņēmumiem attiecībā pret IKP (Horvātijā).

Vides nodokļu ieņēmumu izmaiņas izraisa ne tikai nodokļu likmju izmaiņas, bet arī nodokļu bāzes izmaiņas. Jānorāda, ka vienā tajā pašā laikposmā ir samazinājies gan bruto iekšzemes enerģijas patēriņš, gan enerģijas galapatēriņš.

¹² Darījumu nodokļiem ir tendence atturēt no darījumiem, kas efektīvāk sadalītu īpašumus, tādējādi "atšķaidot" tirgu. Šiem nodokļiem ir arī negatīva ietekme uz darbaspēka mobilitāti, ņemot vērā augstās darījumu izmaksas, kas rodas, mainot īpašumu.

pret kopējiem nodokļiem tie ir samazinājušies.

16. diagramma. Vides nodokļu ieņēmumi, 2015. gads

Avots: Eiropas Komisija, Taxation trends in the European Union: 2017 edition, pamatojoties uz Eurostat datiem, 2017. gads

Piezīme: vides nodokļus iedala četrās pamatkategorijās — enerģijas, transporta, piesārņojuma un resursu nodokļi. Enerģijas nodokļi ietver nodokļus par enerģijas produktiem, ko izmanto gan transportam, gan stacionāri. Transporta nodokļi ietver nodokļus, kas saistīti ar mehānisko transportlīdzekļu turēšanu īpašumā un izmantošanu. Tie ietver arī nodokļus par citu transporta aprīkojumu, piemēram, gaisa kuģiem un saistītiem transporta pakalpojumiem. Piesārņojuma nodokļi ietver nodokļus par izmērītām vai aprēķinātām emisijām gaisā (izņemot nodokļus par oglekļa dioksīda emisijām) un ūdeni, atkritumu apsaimniekošanu un troksni. Resursu nodokļi ietver visus nodokļus, kas saistīti ar dabas resursa iegūvi vai izmantošanu.

4.3. Nevienlīdzības novēršana un sociālās mobilitātes veicināšana

Nodokļu sistēmai ir svarīga nozīme nevienlīdzības mazināšanā un sociālās mobilitātes atbalstīšanā — gan ar pirmssadales, gan pārdales politikas, gan paradumu koriģēšanas vai stimulēšanas starpniecību.

Eiropā ir dažādi sociālie modeļi, un publiskā finansējuma summa, kas vajadzīga to finansēšanai, atšķiras.

Nodrošinot pietiekamus līdzekļus publisko izdevumu finansēšanai, būtu jāpaļaujas uz to, ka

1. būs pareizā nodokļu struktūra, ņemot vērā ieguldījumus un nodarbinātības apsvērumus, un

2. tiks nodrošināts, ka katrs sabiedrības loceklis samaksā tam piemērojamo daļu.

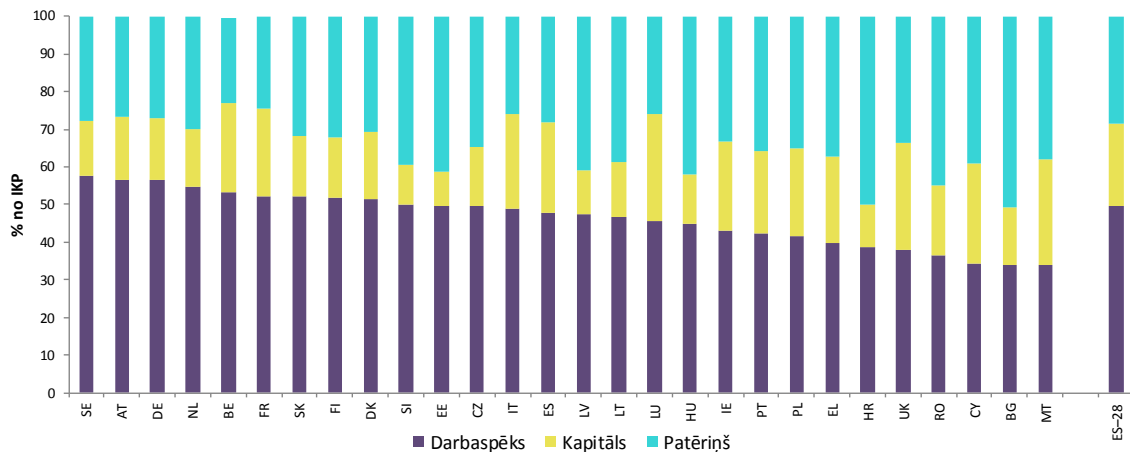
ES valstīs ir atšķirīga nodokļu sistēmu struktūra, proti, nodokļu likmes un tas, kuras darbības izvēlas aplikt ar nodokļiem.

Turpmāk 17. diagrammā ir norādīta nodokļu sistēmu struktūra atbilstīgi ekonomiskajai funkcijai ES valstīs, atspoguļojot atšķirības starp valstīm.

Kapitāla nodokļi var būt atbilstošs līdzeklis iespēju taisnīguma uzlabošanai un bagātības vienlīdzīgākai sadalei, pienācīgi ņemot vērā efektivitātes aspektus.

Tomēr kapitāla nodokļu saistību izpildes panākšana ir saistīta ar praktiskām grūtībām.

17. diagramma. Nodokļu sistēmas struktūra atbilstīgi nodokļu bāzes ekonomiskajai funkcijai, 2015. gads

Avots: Eiropas Komisija, Taxation trends in the European Union: 2017 edition, pamatojoties uz Eurostat datiem, 2017. gads

Piezīme: šajā diagrammā "kapitāla" nodokļi ietver visas citas nodokļu kategorijas, kas nav klasificētas kā darbaspēka vai patēriņa nodokļi.

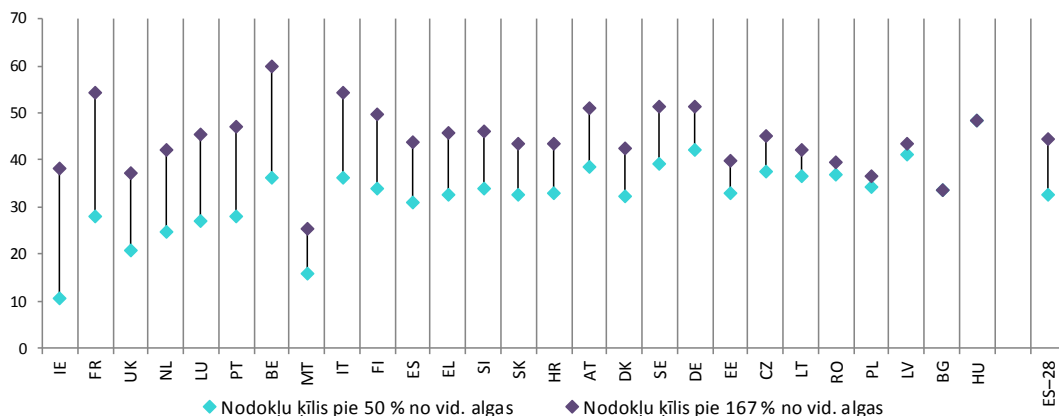
Progresīvais iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir viens no būtiskiem pārdales pasākumiem nodokļu un pabalstu sistēmās. Turpmāk dotajā diagrammā ir norādīta darbaspēka ienākuma nodokļa progresivitātes pakāpe, salīdzinot nodokļu ķīli attiecībā uz augstu ienākumu guvējiem un zemu ienākumu guvējiem.

Progresivitātes pakāpe ir teorētiska, un tās pamatā ir standarta likmes. Tā neatspoguļo krāpšanu nodokļu jomā, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas vai nodokļu apiešanu.

Ienākuma nodokļa sistēmu progresivitātei, jo īpaši zemu atalgotu darba ņēmēju nodokļu slogam, ir būtiska nozīme arī attiecībā uz darbvieta radīšanu, kas sniedz iespēju izvairīties no nabadzības un sociālās atstumtības.

Īrijā, Francijā, Apvienotajā Karalistē un Nīderlandē ir visprogresīvākās darbaspēka ienākuma nodokļu sistēmas. Ungārijā, Bulgārijā un Latvijā ir vismazāk progresīvās darbaspēka ienākuma nodokļu sistēmas.

18. diagramma. Darbaspēka ienākuma nodokļu progresivitātes pakāpe ES valstīs, 2016. gads

Avots: Eiropas Komisijas nodokļu un pabalstu rādītāju datubāze, kuras pamatā ir ESAO dati.

Piezīme: 1) nodokļu ķīļa dati attiecas uz vienīgajiem darba ņēmējiem bez bērniem; 2) par Kipru nav pieejami jaunākie dati; 3) valstis ir sarindotas dilstošā secībā atbilstīgi nodokļa ķīļa lielumam, ja vidējā alga ir 167 %, salīdzinājumā ar nodokļa ķīli, ja vidējā alga ir 50 %; 4) 2016. gada dati vēl nav pieejami par Maltu, Horvātiju, Lietuvu, Rumāniju, Bulgāriju.

Turpmāk dotajā diagrammā ir atspoguļota **nodokļu un pabalstu sistēmu korektīvā ietekme**, salīdzinot tirgus ienākumu Džini koeficientu ar izmantojamā ienākuma Džini koeficientu (abi absolūtā un relatīvā izteiksmē).

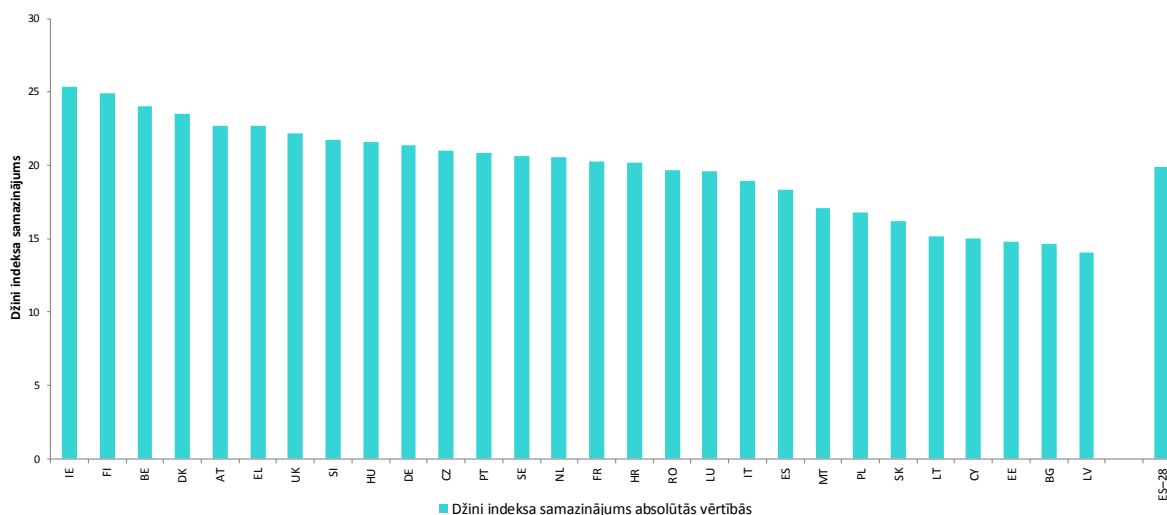
Diagrammā ir redzams, ka nodokļu un pabalstu sistēmas ir iedarbīgas ienākumu

nevienlīdzības apkarošanā visās ES valstīs, tomēr to ietekmes apjoms atšķiras.

Ienākumu nevienlīdzība joprojām ir augsta dažās ES valstīs, kur nodokļu un pabalstu pārdales ietekme ir salīdzinoši maza.

Vislielākā pārdales ietekme, izteikta kā Džini indeksa relatīvais samazinājums, ir Somijā, Beļģijā un Dānijā.

19. diagramma. Nodokļu un pabalstu sistēmu korektīvā ietekme ES valstīs

Avots: Eurostat, 2016. gads

Piezīme: 1) tirgus ienākumu nevienlīdzības (t. i., ienākumu pirms nodokļiem un pabalstiem) un izmantojamā ienākuma nevienlīdzības (t. i., ienākuma pēc nodokļiem un pabalstiem) Džini koeficientu starpība. Ienākumu dati ir koriģēti atbilstīgi mājsaimniecību lielumam (izlīdzināšana); 2) 2016. gada dati nav pieejami par Īriju, Itāliju un Luksemburgu, to vietā izmantoti 2015. gada dati.

4.4. Nodokļu saistību izpilde¹³

Izpildes panākšana vienmēr ir bijusi un joprojām ir svarīgs instruments, ar kura starpniecību panāk, ka nodokļu sistēmas ir taisnīgākas. Panākt izpildi nozīmē maksimāli izmantot publiskas iestādes pilnvaras, lai liktu nodokļu maksātājiem rīkoties pareizi. Tas ietver pārrobežu sadarbību, efektīvu revīziju un piekļuvi informācijai un izlūkdatiem, kā arī paātrinātas parāda piedziņas procedūras.

Turklāt ir **būtiski veicināt uzticību, pārredzamību un nodokļu saistību izpildes kultūru, izmantojot dažādus līdzekļus:**

- efektīvi informējot nodokļu maksātājus par vērtību, ko iegūst ar nodokļu ieņēmumu starpniecību; pārraugot un darot zināmus nodokļu iestāžu darbības rezultātus;
- mudinot nodokļu maksātājus nodokļu maksāšanā aktīvāk ievērot ētikas principus, ko panāk, izmantojot informatīvas un izglītojošas kampaņas, kurās izskaidro, kāpēc ir svarīgi, lai ikviens maksātu tam piemērotos nodokļus. Šādās kampaņās īpaša uzmanība būtu jāpievērš jauniešiem — nākotnes nodokļu maksātājiem;
- sadarbojoties ar uzņēmumiem, lai uzlabotu nodokļu saistību izpildi, izmantojot uzvedības ekonomikas elementus, lai mudinātu nodokļu maksātājus rīkoties pareizi un pareizajā laikā.

¹³ Agresīva nodokļu plānošana un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas ir aplūkotas atsevišķā datu lapā.

Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2016. un 2017. gadā ES valstis veica pasākumus, lai uzlabotu savas nodokļu sistēmas.

Tomēr neatkarīgi no reformām un sasniegtā progresā izvairīšanās no nodokļu maksāšanas un krāpšana nodokļu jomā joprojām ir būtiska problēma Eiropai. Tāpēc cīņa pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas joprojām ir viena no Komisijas prioritātēm, kas ir atspoguļota vairākās iniciatīvās šajā jomā.

Viena no šādām iniciatīvām ir PVN sistēmas modernizācija, kas palīdz apkarot krāpšanu nodokļu jomā. Komisija 2017. un 2018. gadā pieņems visaptverošu PVN reformas pasākumu kopumu, kura mērķis ir apkarot pieaugošo krāpšanas risku nodokļu jomā, kā arī vienkāršot PVN saistības uzņēmumiem un nodrošināt dalībvalstīm lielāku elastīgumu, tām nosakot, kādiem produktiem būtu jāpiemēro zemākas nodokļu likmes.

5. NODERĪGI INFORMĀCIJAS AVOTI

- Eiropas Komisija, *Tax Policies in the European Union: 2017 Survey*, tiek gatavots
- Eiropas Komisija, *Taxation Trends in the European Union: 2017 Edition*, Luksemburga, 2017. gads

Datums: 28.9.2017.